

Aleksandra Kostecka-Szewc

Uniwersytet SWPS

<https://orcid.org/0000-0002-2201-7802>

akostecka-szewc@swps.edu.pl

Sylvia Maciaszczyk

Uniwersytet SWPS

<https://orcid.org/0000-0002-7895-5208>

smaciaszczyk@swps.edu.pl

Wymiary mediacji we współczesnej glottodydaktyce i tłumaczeniach. Wprowadzenie

Z przyjemnością oddajemy w Państwa ręce tom dwunastu artykułów poświęconych mediacji.

Mediacja nie jest zjawiskiem nowym. Obecna w codziennej komunikacji, w spotkaniach na styku różnych kultur, transakcjach handlowych, dyplomacji i w wielu innych obszarach jest powszechną praktyką społeczną, mającą na celu interpretację znaczenia oraz odpowiednie przekazanie go odbiorcy, który z różnych względów ma trudności z jego zrozumieniem (Dendrinos, 2006, 2013; North, Piccardo, 2016). Procesy mediacyjne są kluczowe dla osiągnięcia porozumienia, co jest szczególnie ważne w obszarze glottodydaktyki.

Pojęcie mediacji było obecne już w pierwszej wersji *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment* (CoE, 2001), nie poświęcono mu jednak wtedy dużo miejsca. Dopiero w tomie uzupełniającym, *Companion Volume*, opublikowanym przez Radę Europy w wersji roboczej w maju 2018 roku, a w wersji docelowej w roku 2020 (CoE, 2020), mediacja została ujęta obszernie i zoperacjonalizowana przy użyciu

wielu deskryptorów biegłości w trzech pojemnych kategoriach działań: mediacji tekstu, mediacji pojęć i mediacji komunikacji. Stworzenie tak licznych deskryptorów było wynikiem konsultacji trwających od 2015 roku, i w dużej mierze odpowiedzią na dążenia, by polityka językowa jeszcze lepiej uwzględniała różnorodność i wielojęzyczność Europy (Komorowska, Krajka 2020: 157). Obecnie, mediacja i opisujące ją wskaźniki stają się w rozważaniach i badaniach glottodydaktycznych coraz częstym punktem odniesienia (Gadomska, 2022, 2024; Gee Milan, Gee 2020; Janowska 2017; Janowska, Plak, 2021; Kucharczyk, 2020; Maciaszczyk, 2020; Szulc-Kurpaska, Nowak, 2022).

Rosnące zainteresowanie działaniami mediacyjnymi z jednej strony odzwierciedla różnorodną i wielojęzyczną rzeczywistość Europy, z drugiej – wskazuje kierunki rozwoju edukacji językowej. W dzisiejszym świecie coraz częściej i głośniej przypomina się, że służy ona budowaniu porozumienia. Podkreśla się też, że do skutecznej komunikacji wnosimy nie tylko umiejętności językowe, ale także empatię, kulturę i tożsamość, na równi z otwartością na tożsamość i kulturę rozmówcy. To wszystko czyni ją ciekawszą, ale i bardziej złożoną oraz wymagającą (Byram, 2021; Salter-Dvorak, 2026).

Dla badaczy i glottodydaktyków mediacja potrafi być wyzwaniem i jednocześnie fascynującym obszarem rozważań: dążymy do rozwijania umiejętności mediacyjnych i konstrukcji zadań temu służących, poszukujemy sposobów na ewaluację i ocenę tychże umiejętności, a także doskonalimy w tym zakresie programy kształcenia nauczycieli języków obcych. Teksty zebrane w niniejszym tomie tworzą wspólną panoramę „glottodydaktyki mediacyjnej”, która kładzie nacisk na świadomość językową, wrażliwość interkulturową i funkcjonalne wykorzystanie wszystkich zasobów (w tym języka ojczystego i popkultury) w procesie porozumiewania się. Spojrzenie Auterek i Autorów poniższych artykułów opiera się na przekonaniu, że język służy budowaniu pomostów (mediacji) między różnymi systemami znaczeń.

Tom otwiera tekst Melanie Ellis zatytułowany *Applying the descriptors for “Facilitating the pluricultural space” (Council of Europe, 2020) in an action research study of an L3 English lingua franca telecollaboration*, będący jednym z serii artykułów przedstawiających raporty z badań nad mediacją przeprowadzonych na uczelniach wyższych. Autorka omawia w nim badanie w działaniu (ang. *action research*), którego celem było rozwijanie kompetencji interkulturowych oraz umiejętności mediacyjnych poprzez zadania komunikacyjne realizowane w ramach projektu telekolaboracji. W międzynarodowej wymianie wzięli udział studenci posługujący się językiem angielskim jako trzecim (J3), reprezentujący uniwersytety z Polski oraz Kirgistanu. Jako narzędzie ewaluacji poziomu umiejętności mediacyjnych – koncentrujących się na rozumieniu innych, byciu rozumianym oraz budowaniu pełnych

empatii i szacunku postaw – wykorzystano kwestionariusz samooceny oparty na zaadaptowanych deskryptorach z tomu CEFR *Companion Volume*. Analiza wykazała wzrost samooceny uczestników w zakresie współpracy z osobami z innych kultur oraz dyskusowania na temat podobieństw i różnic w poglądach. Polscy studenci jednoznacznie ocenili projekt jako niezwykle cenne doświadczenie, które podniosło ich pewność siebie w komunikacji interpersonalnej. W sformułowanych wnioskach Autorka postuluje zarówno potrzebę dalszych badań w tym obszarze, jak i poszukiwań w zakresie pedagogicznym. Wskazuje także na potrzebę przygotowania zadań i aktywności, w ramach których studenci mieliby możliwość rozwijania umiejętności „okazywania empatii” czy „zachęcania innych do aktywnego udziału”.

Drugie badanie przeprowadzone z udziałem studentów anglistyki zostało opisane w artykule Emmy Oki zatytułowanym *Teaching students how to write clearly through mediation: task design for tertiary EFL writing*. Autorka proponuje w nim model projektowania zadań służący nauczaniu klarownego pisania w języku angielskim, łącząc koncepcję mediacji z ESOKJ (Rada Europy, 2003) oraz zorientowane na czytelnika zasady przejrzystości. Autorka zauważa, że tradycyjne ćwiczenia nastawione na przejrzystość, które często nie określają wyraźnie docelowego odbiorcy ani sytuacji komunikacyjnej, nie wspierają w pełni rozwoju tej umiejętności, przez co zasady jasnego formułowania myśli mogą wydawać się studentom zbyt abstrakcyjne lub słabo powiązane z realnymi wymogami pisania. Ramy mediacyjne rozwiązują ten problem poprzez bezpośrednie zaangażowanie czytelnika oraz wbudowanie luki komunikacyjnej w strukturę ćwiczenia. Tak skonstruowane zadania wymagają podejmowania decyzji dotyczących selekcji, organizacji i sformułowania treści w taki sposób, aby odbiorca mógł bez trudu zrozumieć zamierzone znaczenie. Innymi słowy, przejrzystość i klarowność tekstu wyłaniają się jako bezpośredni efekt procesu mediacji. Przedstawione przez Autorkę ćwiczenia stanowią elastyczny i możliwy do modyfikacji model dla wykładowców i nauczycieli uczących pisania w językach obcych.

W podobną tematykę wpisuje się również artykuł Adriany Prizel-Kani i Beaty Terki zatytułowany *The Role of Metalinguistic Awareness in Foreign Language Learning: Reporting Research Results*. Autorki podejmują w nim niezwykle istotną kwestię roli świadomości metajęzykowej – rozumianej jako zdolność do refleksji nad formą, strukturą i funkcjonowaniem języka – w procesie opanowywania języka obcego. W artykule zaprezentowano wyniki badania przeprowadzonego w dwóch grupach wielojęzycznych studentów nieposiadających żadnej wcześniejszej znajomości języka polskiego, który posłużył jako baza dla narzędzia badawczego. Pierwszą grupę stanowili studenci kierunków filologicznych i lingwistycznych, cechujący się wysoko rozwiniętą świadomością metajęzykową, natomiast grupę drugą

– międzynarodowi studenci medycyny, funkcjonujący na co dzień poza kontekstem świadomej refleksji nad językiem jako systemem. Analiza uzyskanych danych wykazała, że wyższa świadomość metajęzykowa istotnie koreluje z większą efektywnością rozumienia nowego języka. W sformułowanych wnioskach Autorki podkreślają, że rozwinięta zdolność traktowania języka jako systemu stanowi istotny potencjał dla osób różnojęzycznych, który może być systematycznie rozwijany i szerzej wykorzystywany we współczesnej glottodydaktyce poprzez jawne porównania systemów językowych, czy też zadania stymulujące intuicję oraz mediację międzyjęzykową. Wskazując na bezpośredni, choć wciąż rzadko weryfikowany empirycznie związek świadomości metajęzykowej z kompetencją mediacyjną, Autorki postulują potrzebę dalszych badań w tym zakresie.

Do zagadnienia języka jako systemu zasobów, w szczególności w odniesieniu do języka ojczystego, nawiązuje również Maciej Smuk w artykule zatytułowanym *Redefinicja roli języka ojczystego w glottodydaktyce*. Autor podejmuje problematykę ewolucji postrzegania języka ojczystego w nauczaniu języków obcych – od jego całkowitego wykluczenia w metodach bezpośrednich po współczesne docenienie jego potencjału edukacyjnego i psychologicznego. W przedstawionym artykule prezentuje wyniki badania jakościowego przeprowadzonego wśród studentów filologii, analizując ich teorie subiektywne na temat funkcji języka rodzimego. Badanie pokazuje, że uczący się postrzegają język ojczysty jako nieodzowne narzędzie wspierające konceptualizację gramatyki, redukcję lęku oraz rozwój świadomości metajęzykowej. Tekst kończy postulat dotyczący redefinicji roli języka pierwszego w procesie poznawania języka obcego i traktowanie odniesień do niego za jako świadomej strategii dydaktycznej, a nie jedynie intuicyjnego wsparcia.

Podobne wnioski wyciąga Dorota Kozakiewicz-Kłosowska, analizując w sposób kontrastywny problematykę nauczania neologizmów na przykładzie języka włoskiego. W artykule zatytułowanym *Neologizmy i nowe formacje w dydaktyce języka włoskiego* Autorka omawia trudności związane z nauczaniem włoskiego słowotwórstwa w polskim kontekście akademickim, ze szczególnym uwzględnieniem neologizmów i derywatów powstających w dobie cyfrowej. Na podstawie analizy podręczników oraz ankiet przeprowadzonych wśród studentów i wykładowców, wykazuje, że komponent słowotwórczy jest często marginalizowany w materiałach dydaktycznych. Proponuje w związku z tym wykorzystanie kreatywnych i kontrastywnych (polsko-włoskich) technik nauczania, które rozwijają intuicję morfologiczną i kompetencję mediacyjną uczniów powyżej poziomu A2+. Słowotwórstwo w jej ujęciu jest postrzegane jako kluczowe narzędzie do zrozumienia współczesnej, dynamicznie zmieniającej się leksyki, a co za tym idzie do świadomego i efektywnego uczenia się języka obcego.

Zagadnienie rozwijania świadomości językowej porusza także artykuł autorstwa Jolanty Sujeckiej-Zajac i Krystyny Szymankiewicz zatytułowany *Między obrazem a słowem – mediacyjny wymiar analizy materiałów ikonograficznych*. W swojej pracy Autorki zbadały potencjał mediacji intrapersonalnej w rozwijaniu krytycznej świadomości międzykulturowej studentów romanistyki. Z wykorzystaniem narzędzia Rady Europy (ARIMV), studenci dokonywali pisemnej refleksji nad wybranymi fotografiami nacechowanymi kulturowo. Analiza treści ich wypowiedzi pokazała, że kierowana praca z obrazem sprzyja decentralizacji perspektywy, podważaniu stereotypów oraz przejściu z konwencjonalnego na postkonwencjonalny poziom świadomości. Artykuł podkreśla rolę werbalizacji stanów wewnętrznych jako niezbędnej warunku efektywnej mediacji międzykulturowej.

Przykłady skuteczności konkretnych rozwiązań dydaktycznych z zakresu mediacji analizuje również Anna Kowalik w artykule *Konstruowanie i ocenianie zadań z zakresu mediacji tekstu*. Autorka koncentruje się na praktycznych wyzwaniach związanych z wdrażaniem działań mediacyjnych, zgodnie z wytycznymi tomu uzupełniającego do ESOKJ z 2020 roku. Opierając się na badaniu pilotażowym przeprowadzonym wśród studentów italianistyki, proponuje autorskie narzędzie oceny zadań mediacyjnych oparte na lingwistyce systemowo-funkcjonalnej. Narzędzie to uwzględnia trzy metafunkcje języka (ideacyjną, interpersonalną i tekstową) oraz aspekty interkulturowe, pozwalając na precyzyjne uchwycenie złożoności procesu mediacji. Artykuł wypełnia lukę badawczą w zakresie operacjonalizacji i ewaluacji działań mediacyjnych, wykraczających poza tradycyjne ćwiczenia produkcyjne.

Konkretne narzędzie umożliwiający rozwijanie kompetencji mediacyjnych omawia także tekst zatytułowany *Fanfiction jako mediacja – propozycja dydaktyzacji* autorstwa Doroty Pudo. Autorka stawia w nim tezę o mediacyjnej naturze fanfiction, postrzegając tę fanowską praktykę jako formę „twórczości przeobrażonej”. Jej zdaniem, pisanie fanfikcji wymaga od ucznia dogłębnej recepcji tekstu źródłowego, jego reinterpretacji oraz antycypowania potrzeb odbiorców, co wpisuje się w definicję mediacji tekstu. Artykuł zawiera propozycje konkretnych zadań dydaktycznych (promptów) dla poziomów A2-B1 oraz kryteria ich oceny, które kładą nacisk na dialog między tekstem ucznia a pierwowzorem. Fanfiction zostaje tu ukazane jako angażujące narzędzie do rozwijania sprawności mediacyjnych wewnątrz- i międzyjęzykowych.

Z kolei artykuł Izabeli Bigoraj zatytułowany *Polskojęzyczny słownik terminologii ogólnometaglottodydaktycznej jako narzędzie mediacji wewnątrz-dyscyplinowej* przenosi uwagę Czytelnika na niezwykle istotną kwestię komunikacji i mediacji pomiędzy badaczami. Autorka przedstawia w nim koncepcję słownika terminologicznego, którego celem byłoby usystematyzowanie pola

badawczego glottodydaktyków, a także wspieranie aktywności poznawczej, metapoznawczej i komunikacyjnej współczesnych badaczy. Jej zdaniem, wieloparadygmatyczność współczesnej glottodydaktyki i wynikające z niej zróżnicowania punktów odniesienia naukowców, mogą wywoływać nieporozumienia pojęciowe w dyskursie naukowym. Zaproponowane ramy mediacji wewnątrzdiscyplinowej na potrzeby projektowanego słownika mają na celu redukcję barier w komunikacji specjalistycznej wśród glottodydaktyków. Autorka widzi potrzebę systematycznego porządkowania i aktualizowania glottodydaktycznej aparatury pojęciowej i wskazuje przy tym na zasadność stworzenia w przyszłości wielojęzycznych wersji wyżej wspomnianego słownika, które mogłyby istotnie przyczynić się do umiędzynarodowienia dorobku polskiej myśli glottodydaktycznej.

Kolejne dwa artykuły dotyczą mediacji wykorzystywanej w obszarze tłumaczeniowym. Artykuł Anny Kizińskiej zatytułowany *Translation techniques in German-Polish translation of civil mediation terms using AI tools versus human-developed terminology databases – a case study* będzie interesujący dla tłumaczy tekstów dotyczących prawa cywilnego i mediacji. Autorka podejmuje w nim niezwykle aktualną i ważną kwestię przekładu terminologii z zakresu mediacji cywilnej z języka niemieckiego na polski, konfrontując tradycyjne bazy słownikowe z możliwościami narzędzi opartych na sztucznej inteligencji. W badaniu przeanalizowała dziewiętnaście terminów prawnych oraz pojęć nieprzystawalnych wyekstrahowanych z niemieckiej ustawy o mediacji (*Mediationsgesetz*) oraz kodeksu postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung*). Głównym celem pracy była weryfikacja hipotezy, czy techniki stosowane w tłumaczeniu niemiecko-polskim odpowiadają opracowanej wcześniej przez autorkę (2018) klasyfikacji technik translacji nieprzystawalnych terminów prawa cywilnego. Drugim, ważnym aspektem badań było porównanie ekwiwalentów zarejestrowanych w bazach tworzonych przez ludzi (IATE, proz.com) z odpowiednikami wygenerowanymi przez systemy AI (DeepL oraz ChatGPT). Autorka szczegółowo opisuje specyfikę obu systemów AI, wskazując, że DeepL koncentruje się na wiernym i precyzyjnym odtworzeniu treści formalnych i technicznych, podczas gdy ChatGPT doskonale radzi sobie z parafrazowaniem, adaptacją stylistyczną oraz dopasowaniem tonu do kontekstu. W sformułowanych wnioskach Autorka podkreśla, że pomimo wysokiej sprawności operacyjnej, żadne z narzędzi AI nie gwarantuje pełnej precyzji, przez co nie mogą one zastąpić człowieka w tłumaczeniach poświadczonych czy obarczonych odpowiedzialnością cywilną. Jako najbardziej efektywne rozwiązanie w praktyce zawodowej postuluje model łączący potencjał generatywny sztucznej inteligencji z ekspercką korektą i weryfikacją terminologiczną dokonywaną przez wykwalifikowanego tłumacza.

Pozostajemy w obszarze tłumaczeń przy lekturze artykułu Marcina Szweda zatytułowanego *Mediating Meaning Hierarchies: Thematic Relations in English-Polish Translations of Literary, Media, and Public Discourse*. Autor podejmuje w nim niezwykle interesującą kwestię relacji między składnią a semantyką w kontekście przekładu traktowanego jako forma mediacji językowej. Głównym celem opisanego w nim badania było sprawdzenie dystrybucji ról tematycznych oraz określenie stopnia precyzji, z jaką kategorie syntaktyczne (takie jak podmiot i dopełnienie) odpowiadają głębokim strukturom znaczeniowym w procesie tłumaczenia z języka angielskiego na polski. Służyła temu analiza komputerowa przeprowadzona na trzech zróżnicowanych próbkach korpusowych: artykułach medialnych z serwisu BBC, tekstach prawnych Unii Europejskiej oraz literaturze pięknej. Najwyższy poziom retencji oryginalnych układów syntaktycznych jest obecny w tekstach medialnych oraz w dyskursie prawnym. Z kolei literatura piękna wykazała najwyższą tendencję do transformacji struktur zdaniowych, co Autor interpretuje jako wyraz dążenia tłumaczy do osiągnięcia hybrydowości tekstu i wejścia w *trzecią przestrzeń*. Mapowanie ról tematycznych na pozycje syntaktyczne okazuje się więc ściśle uzależnione od gatunku i dyskursu danego tekstu, a zachodzące przesunięcia struktur stanowią zamierzone techniki mediacyjne stosowane przez tłumaczy.

Tom zamyka artykuł autorstwa Haliny Chmiel-Bożek będący swoistym podsumowaniem refleksji nad mediacją w kontekście glottodydaktycznym. Tekst zatytułowany *Popularyzacja wiedzy o mediacji na łamach „Języków Obcych w Szkole”* stanowi diachroniczną analizę zawartości czasopisma z lat 2001–2025 pod kątem obecności w nim tematyki mediacyjnej. Autorka wyróżnia etapy ewolucji pojęcia: od wczesnego utożsamiania mediacji z tłumaczeniem i przetwarzaniem tekstu, po współczesne ujęcia uwzględniające wymiar społeczny, relacyjny i interkulturowy. Wyniki analiz wskazują na gwałtowny wzrost liczby publikacji poświęconych mediacji po 2018 roku, co wiąże się z ogłoszeniem przez Radę Europy tomu uzupełniającego do ESOKJ. W zakończeniu Autorka podkreśla istotną rolę czasopisma w kształtowaniu świadomości pedagogicznej nauczycieli, sugeruje także potrzebę popularyzacji mediacji pojęć i komunikacji.

Zebrane w niniejszym tomie artykuły wyraźnie wskazują, że mediacja, bez względu na kontekst, oznacza dążenie do zrozumienia i porozumienia. Jakość komunikacji w dużej mierze zależy od podjętych działań mediacyjnych, których wartościowe przykłady przytoczyli Autorzy tekstów. Z nadzieją, że staną się one inspiracją dla Czytelników, życzymy przyjemnej lektury!

Aleksandra Kostecka-Szewc
Sylvia Maciaszczyk

Bibliografia

- Byram M. (2021), *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence Revisited*. Bristol: Multilingual Matters.
- Council of Europe (2001), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Council of Europe (2020), *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume*. Council of Europe, Strasbourg. Online: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [DW 12.06.2026].
- Dendrinis B. (2006), *Mediation in communication, language teaching and testing*. „Journal of Applied Linguistics”, nr 22, s. 9–35.
- Dendrinis B. (2013), *Testing and teaching mediation. Directions in Language Teaching and Testing*. Athens: RCEL publications, National and Kapodistrian University of Athens.
- Janowska I. (2017), *Mediacja i działania mediacyjne w dydaktyce języków obcych*. „Języki Obce w Szkole”, nr 3/2017, s. 80–86.
- Janowska I., Plak M. (2021), *Działania mediacyjne w uczeniu się i nauczaniu języków obcych. Od teorii do praktyki*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Gadomska A. (2022), *Learning by doing: Putting the CEFR Descriptors for Online Interaction and Mediation into Practice by Teacher Trainees*, (w:) B. North, E. Piccardo, T. Goodier, D. Fasoglio, R. Margonis and B. Rüschoff (red.), “Enriching 21st Century Language Education: The CEFR Companion Volume in Practice”. Strasbourg: Council of Europe Publishing, s. 278–285.
- Gadomska A. (2024), *Developing mediation skills at the tertiary level of education*. „Neofilolog”, nr 62/1, s. 170–191.
- Gee Milan E., Gee P. (2020), *Mediation: classroom activities for the skills needed for the 21st century*. „Języki Obce w Szkole”, nr 2/2020, s. 15–19.
- Komorowska H., Krajka J. (2020), *The Culture of Language Education. Foreign Language Teaching in Diverse Instructional Contexts*. Berlin: Peter Lang.
- Kucharczyk R. (2020), *Językowe działania mediacyjne na lekcjach języka obcego. Od teorii do praktyki dydaktycznej*. „Języki Obce w Szkole”, nr 2/2020. Online: https://jows.pl/brepo/panel_repo_files/2021/07/21/emyttm/jows-2-2020-online.pdf [DW 12.06. 2026].
- Maciaszczyk S. (2020), *Mediacja, inteligencja emocjonalna i NVC – w poszukiwaniu rozwiązań*. „Języki Obce w Szkole”, nr 2/2020. Online: https://jows.pl/brepo/panel_repo_files/2021/07/21/emyttm/jows-2-2020-online.pdf [DW 12.06.2026].
- North B., Piccardo E. (2016), *Developing illustrative descriptors of aspects of mediation for the CEFR*. Strasbourg: Council of Europe. Education Policy Division.
- Rada Europy (2003), *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Warszawa: Wydawnictwo CODN.
- Salter-Dvorak H. (2026), *‘Spectator’ ‘outsider’ or ‘intercultural citizen’? How learner identities are framed by teacher perspectives of culture in the English language classroom*, (w:) Maazoun E., Troudi S. (red.) *Crossing the Boundaries in ELT: Meeting*

Challenges and Building Opportunities. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, s. 192–210.

Szulc-Kurpaska M., Nowak S.A. (2022), *Language Skills – Interaction and Mediation*, (w:) Gębal P. i in. (red.), *Teaching and Learning English: Education for life*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 241–270.